

Niçin Farklı Yorumluyoruz?

Why Our Interpretations Differ?

Müfit Selim SARUHAN*

2017 yılında yaşayan bizler, her zamankinden fazla, Kur'an'ı şimdiye kadar hiç anlamadığımızı, yenice anlamaya başladığımızı ifade etmekteyiz. Hayatın idraki her yaşta farklı olduğu gibi Kur'an algı ve idrakimiz de her yaşta farklılık gösteriyor. Metin asırlardır önümüzde. Metinler değişmediğine göre değişen biz mi ihtiyaçlarımız mı çıkarlarımız mı sorularını ileri sürmeliyiz.

İnsan, geçmişe özlem duymakla beraber geleceği bekler. Geleceği beklemekten geçmişe özlemekten içinde bulunduğu ânımızın değerini bilemiyor ve yaşayamıyoruz.

Bu psikolojimizin en güzel örneklerinden biri kanaatimce Kur'an da vurgulanan "el gayb" konusunu anlayışımızda görülüyor. Kur'an da "el gayb" kelimesi altmış yerde geçer. Dört yerde çoğul olarak ifade edilir.

- Göklerde ve yerde olup insanların bilmediği (2/330; 11/123)
- Tarihin geçmiş olayları (3/44;11/49;12/102)
- Aile ahlaki kapsamında mahremiyet ve değerlerin muhafazası (4/34),
- Beş duyu ile bilinemeyen (6/73); (9/94, 105)
- Allah'ın bilgisinde olan şeyler (10/20),
- Kişinin görüp duymadığı yer, gıyabi (12/52, 81),
- İnsanın canı, ruhu, iç dünyası (34/14)
- Kalbinden geçirdikleri (5/116; 9/78) gibi anlamlarda kullanılır. (İlyas Çelebi, "gayb" maddesi, İslam Ansiklopesi, c.13, s.405, İstanbul, 1996.)

---

* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, mufitselimsaruhan@gmail.com

Kur'an'da zaman geçmiş, şimdi ve gelecek olmak üzere üç kategoride ele alınabilir. Bu denemenin sınırları içinde asıl vurgu yapmak istediğimiz şey, Müslüman zihninde gayb kelimesinin çok az olarak geçmişini kapsayan manasıyla anlaşıldığıdır. Anlamın sadece geleceğe odaklanmış olarak algılanması Müslüman zihnini rasyonel ve gerçekçi bir yaklaşımdan uzaklaştırabilmektedir. Bu sebeple zihinsel bölünmeler gelenek ve modernite çatışmalarının koştığı noktalardan biri olmaktadır. Kur'an'ın gayb vurgusunun geçmişini de kapsadığına daha dikkatli yoğunlaşabilirsek algımız daha sağlıklı zeminlere oturacaktır.

Yusuf süresi, 102. ayeti M. Esed çevirisiyle "(Ey peygamber!) sana böylece vahyettiklerimiz senin önceden bilmediğin haberlerdendir; çünkü yapacak oldukları işe karar verdikleri ve tuzaklarını kurdukları zaman sen Yusuf'un kardeşlerinin yanında değildin" vurgusuyla buluşturmaktadır. Buna göre, gaybın haberi bir açıdan önceki toplumların tarihsel bilgi ve mücadelelerinin kendilerinden sonraki kuşaklara anlatılmasını nitelemektedir.

Ortalama bir Müslüman zihni farklı kültür ve inançlardan insanların bulunduğu bir ortam olan Mekke'yi kapalı bir toplum olarak tasavvur eder. Aslında bu sanı sağlıklı bir yorum ortaya konulmasının önünde bir başka engeldir. Kur'an'da ifade edilen her olayın bir karşılığı ve anlamı vardır.

Biz bu yazımızda Kur'an ayetlerini yorumlama gayreti taşıyan yorum çabalarının yorumunu iki ayet özelinde incelemeye çalışacağız.

Her şeyden önce Kur'an yorumlama çabasında şu soruların gerekliliğini vurgulamak isteriz.

Bir şeyin ilâhi olduğunu sana kim söyledi?

- Bir şeyin ilâhî olması neyi ifade eder?
- Aşkın ve yüce olanın evrensel ve gayeci anlaşılması nasıl olacaktır?
- İlahi metinlerin bir şeyi haklı veya haksız çıkaracak rolleri nerede ve nasıl başlar?
- İlahi metinlerde yer alan ifadeler, aklımızın ve gönlümüzün gelişmesi ve yeni şeyler ortaya koyması karşısında dondurulmuş, sabit ve düşüncemizi tökezleyen, gemleyen unsurlar mıdır?
- Şu var ki, üzerinde hemfikir olduğumuz bu yüce kudretin ne istediğini nasıl bilebiliriz ve buna nasıl karar verebiliriz Bizden ne bekliyor? Ne yaparak onu hoşnut ederiz. Onun hoşnut olması veya olmaması ne demektir?
- Ben var olduğuma göre, Tanrı'yı inkâr edemem. Asıl sorun, Tanrı'nın ne isteyip istemediği ve bizim bunu bilip bilemeyeceğimiz.

Şimdi benim önümde iki yol var, ya bu araçlara ve metinlere iltifat etmeden doğrudan Allah'a yönelmek ve onunla karşılıklı bir ilişkiye ve içsel bir diyaloga girmek ya da bu metinleri kendim için bir ölçüt ve başvuru kaynağı olarak kabul etmek. Birinci yolu tutarsam, bence, ilahi kitaplarda gözetilen gayenin yolcusu olurum. İkinci yolu tutacak olursam, bu yoldan iki yön önüme açılacaktır: Birinci yön, bu metinlere bağımlı olarak, bunları kayıtsız şartsız kabullenerek, üzerlerinde fazla düşünmeden, toptancı bir inanca sahip olmaktır. İkincisinde ise, bu metinleri okurken, onlara ilgi ile bağlı iken, sağduyu ile okumak, anlayarak, bütüncül bir yaklaşımla onu kavramaktır

- Herkes, başkasının kendi doğrusu ve yolunda bulunmasını ister. Herkesin göz ardı ettiği nokta, gerçeğin ve hakikatin bir tek olmasıdır. Ona giden yolda, farklı metotlar ve vesileler olması da doğaldır, önemli olan bu vesileleri ve yolları ilahlaştırmamaktır.
- Diyorum ki, hangi iklimde, hangi coğrafyada dünyaya gelirse gelelim, dünyaya geldiğimiz yere dönmeye çalıştığımızı sezindiğimize göre kendimize çeşitli ilkeler edinelim. Bunu çıkarırken de hem ilahi metinlerden de alıntı yapabiliriz ve hem de kendi fitratımızda mevcut bulunan, zaten bulunmak anlamına gelen vücut ile yakın anlamlı vicdanımızla gerçekleştirebiliriz.
- Bir yaratıcıya inanmayan ve evrendeki varoluş yolculuğumuzu, tesadüflere bağlayan ve ilahi kitapları küçümseyen ve değer vermeyenlerde tutarlı olmak durumundadırlar. Kimileri, bilmediği için, bilmek istediği için inandığı halde, kimileri de inanmak istemediği bilmemekte bilememektedir. İnanmak için yanlış öncüllerden hareket edenler inanmamak içinde yanlış öncüllerden hareket etmektedir. İnanıcı öteleyen yaklaşımlar her şeyi üretim ve emek olarak yorumlamaya alıştıkları halde, ilahi kitapların ve dinsel metinlerinde bir açıdan üretim ve emek tarihi olduğunu göz ardı ederler. Önemsemedikleri ve göz ardı ettikleri ve insafa uymayan başka tutumları daha vardır: önemsemedikleri ve küçümsedikleri ilahi metinler, kadın olsun erkek olsun herkesin eylemine değer verileceğini söylerken, bu kişiler, ilahi metinlere çok aceleci hükümlerle yaklaşması. Onlara göre, Tanrı olmadığı gibi, ilahi metinler de Tanrı'nın eseri değildir: Onlara göre bu metinleri bir kısım insanlar uydurmuştur, böylece olmayan bir Allah'a, olmayan bir kitabı atfetmişlerdir.
- Böyle bir düşünceye sahip olan insanlar kendi içlerinde kendilerini tutarlı olarak görseler bile, kendileri bir tutarsızlık içindedirler. Zaten ilâhi olana inanmıyor ve ilahi kitaplarında bir insan ürünü olduğunu düşünüyor olabilirler, herkes düşüncesinde özgürdür. Kimse düşün-

düğü şey hakkında, kınanamaz küçük görülemez. Onların gözden kaçırdıkları husus kendi anlayışlarının bir sonucu olarak tırnak içinde dini insan ürünü olarak dahi görseler, ilahi metinleri dünya kültür ve uygarlık tarihinin bir parçası olarak göz önünde bulundurup istifadeye gitmeleri hususudur. İlâhî değildir deyip, insanî olmakla itham ediyorlar. Kendileri de, sadece insan ürününe inandıklarını her fırsatta dile getiriyorlar.0 halde, bir an için onlar gibi düşünüp sözüm ona insan ürünü olduğunu varsayalım, o zaman da, onlardan gerekli saygıyı, itina ve istifade kapısını açık tutmalarını da beklemek durumundayız. Eğer her şeyi insanî görüp ona göre değer atfediyorlarsa, bu değeri ve objektifliği kendi bakış açlarına göre, onlardan da uzak tutmamaları elzemdir.

- Yeri geldiği için yine vurgulayalım. Allah'a inanıp da ilahi kitapların Tanrıdan geldiğine inanmayanların da bir yanılığısı ile karşı karşıyayız. Şayet Allah'a inanıyorsa evrende var olan her şeyin de O'na ait olduğunu kabul ediyordur. İnsan, dünyaya gelirken kendi özelliklerini seçerek gelmedi, öyle olsaydı hiçbir canlı, kendisi için zaaf kabul edilebilecek niteliklerde dünyaya gelmezdi. O halde bir üst planlayıcı var ve insan her neye sahipse ona borçludur. Kısacası, evrende Tanrı'ya ait olmayan ne vardır ki, yaşatıp korumaktan bahseden ilahi kitaplarda ona ait olmasın.
- İnsan, Allah'ın izniyle doğar, yaşar ve ölür. Çoğu zaman kendi başına kendi adımları üzerine hareket ettiğine inansa da yürüten, yaşatan, koruyan O'dur. Konuşturan da O'dur. Biri çıkar sunduğu mesajların Allah'tan olduğunu söyler, akıl ve gönle uyarsa doğrudur. Çünkü, insana olgunlaşma sürecini bahşeden O'dur. İnsana, tarihte, sözlü ve derunî olarak hep mesajlar sunar. Biri de kalkar ve der ki, bu mesajlar, insandandır Allah'tan değil ve o da unuttur ki, insan da Allah'tandır. Allah'tan olmayan hiçbir şey yoktur. Her şeyin, herkesin mutlak sahibi O'dur.
- İnsanın bağımsızlık kazanması veya kaybetmesi bir dine bağlanıp bağlanmamasında değil, içinde bulunduğu dinin evrensel, geçerliliği olan verilerini tespit ederek, her zamanda, mekânda geçerli, genel kabul gören değerlere sarılmasında yatar. Dini metinleri, düşünceni donduran ve engelleyen unsurlar olarak görmekten ziyade, aklına ve gönlüne hız ve güç veren, heyecanlar olarak görmeliyiz. Buralarda geçen, "hayat", "ölüm", "ahlâk", "erdem", "paylaşma", "sevgi", "savaş", "kötülük", "sapıklık", "yalan" kelimelerini, "inanmak" veya "inanmamak" ifadelerini tüm benliğimizle anlamaya çalışmalıyız.

- Bugününü anlamlandırırken onlardan öğüt ve ilham almalsın. Fakat bugün karşılaştığın meselede de yeni ufuklara doğru yol almak istiyorsan gönlün ve aklın bunlara binaen sana rehberlik etsin. Şayet bu ilahi kitapları anlamaya çalışan birinin kaleme aldığı bir kitabı ve onun kelimelerini yeni kararlar almakta biricik ölçüt ve basamak görürsek yanılırız.
- Şunu da ifade etmeliyiz ki, anlam buldukça insan yoluna devam eder. Anlam yoksa hayat da yoktur. Yaya yürüyen insanla uçağa binen insanın sadece konfor farklılığından söz edebiliriz. Anlamı bulma arzusu ve idrak keskinliği konusunda bizden önceki kuşakların daha az yetenekli olduğunu düşünmek yanlıdır olur. Öyle olmazsa bugün kurduğumuz fakültelerde akademik çevrelerde geçmişi ve onu inşa eden düşünürleri açmıyor olmazdık. Kısacası bugününü anlamlandırmak, anlamak ve keşfetmek için insan kendisini geçmişe müracaat etmeye mecbur görür. Oysa, bugünümüzü ve meselelerimizi çözümlenebilmek için, ilahi kitapların ruhuna ve meşalesine muhtacız. İlahi olan ne kelime ne de harflerdir. Yüce, yüceltici, arı ve arındırıcı olan anlamdır. Kur'an bir mesajı sunmaktadır. Onun özüyle muhatabız.
- Dünyanın özde bir, insanların yorumlarında farklı, üç büyük dinin ilahi kitaplarının İbranice, Aramice ve Arapça olduğu görülmektedir. Bu diller, sevginin, erdemin, mesuliyetin dile getirildiği kitaplardır. O halde bu kitaplarda, ilahi ve insanı yüceltici ve onurlandırıcı olan tek tek A, B, C, D harflerinin bir araya gelerek "ADALET"/ "MERHAMET", "SEVGİ kelimelerini oluşturmalarında ilahi olan ne harflerdir ve ne de bu harflerin bir araya getirilerek ortaya koydukları söz konusu cümlelerdir. Asıl ilahi olan Adaletin pratik değeri, onun uygulanması, şefkat ve sevginin hissedilip yaşanması ve tüm insanlığı kuşatmasıdır. Dil, insanlar arası diyalogu gerçekleştiren canlı bir varlıktır. Çünkü insanlar her ne kadar sessiz kalarak anlaşabilirse dahi, asıl anlaşmayı ve iletişimi sağlayan dildir.
- Alemi var eden yaratıcı ile olan iletişimde ise geçerli olan, en samimi ve doğrudan olan irtibat gönülden konuşmaktır. Ne harfe ne kelimeye ne gürültüye ihtiyaç duyulmaz. A, B, C harfleri baştan sona ister 29 harf, ister 30 harfe kadar olsun, bir araya geldiklerinde bir toplum için geçerli, diğer bir toplum için anlamsız ifadeler olabilir. Ama her durumda bütün harflerin birbirleriyle karışarak bir kombinasyon oluşturması durumunda yine bir kültür için anlamlı bir şey olabilir. Meselâ, "is" kelimesi, bir Türk için dumanın kiri anlamına gelebildiği gibi, bir İngiliz için de son ek olan "dır" anlamına gelebilmektedir. Bizim harfleri anlamsız olsun diye karıştırmamız, bizim için anlamsız olsa da başka bir yerdeki, Afrika'daki bir kabile için anlamlı olabilir. Harfler

meramı ifade edebilmemiz için, bize ses özelliğini verirler. hançeremizden çıkan sesleri resmettiğimiz şeylerdir. Onlarda bir ilahilik aramak doğru değildir. Oysa Yüce Allah ile konuşurken en içten, gösterişten uzak tutum sessiz olan harfin ve kelimenin olmadığı irtibat olsa gerektir.

- İnsanlığın maddî ve manevî tekâmülüne dikkat çeken Kur'an, insana, sınırsız bir ufuk çizmiştir. İletişimin şekli ve muhtevası çok önemli ve aşılması bir prensip olsaydı, Kur'an bunu belirledi. Kur'an'ın susup, üzerinde konuşmadığı hususlar, insana olan güveni ve insanın kapasite farklılıklarını ve hürriyetini gösterir.
- İnsanlık olarak zihnimizdeki putları yıkmalı, saplantılardan kurtulmalıyız. İmkânsızmış gibi görüneni kabul etmeye yanaşan bir zihin gelişmişliğinin ifadesidir. "Kalbinize fetva sorunuz" ilkesi şüphesiz fetvadan soyutlanmak demek, kendimizi bir başıboşluğun içine bırakmış olmakta değildir. Akıl, insana, Allah'ın en büyük lütfudur. Akıl bilir, tanır, kavrar; gönül, kalp ise ısınır, akim bildiğine aşına olur, akim tanıyıp kavradığını keşf ve hisseder.
- O halde hemen ifade edelim ki, insanın külli bir bilince adım atması yolunda çeşitli önyargıları vardır. Bu önyargılar insanın gerçeğe ulaşmasında engel olur. Şimdi bu önyargıları kısaca sıralayalım.
- İnsanın kendi yetenekleri hakkında önyargısı vardır.
- Ne bilebileceği ne yapabileceği konusunda kendisine güveni pek azdır.
- Hep dışarıdan bir elin, görünmeyen bir yardımın safdil bekleyicisi olur. İyiyi, kötüyü, doğru ve yanlış belirleyebilmek için kendisindeki potansiyelin farkında değildir.
- İnsanlar hakkında önyargılıdır. Çoğu kimse, hakikati kendi tekelinde görür, diğer insanların hakikatin kokusuna dahi ulaşamadıklarını düşünürler.
- İnsanlar, yenilikler hakkında önyargılıdır. Yenilikleri kolay kolay benimseyememektedirler.
- Özellikle din sahasında yeniliklere, bazı din bağlıları çok direnmektedirler. Bugünlerini yaşarken ve anlamlandırırken, her şeylerini sorgusuz sualsiz atalarından göregeldikleri şeye odaklanmışlardır. Onu yorumlamaya cesaret edemezler. İlâhî olanla, ilâhî olmayanı ayıklamaya yanaşmazlar: Düşünmenin ve onu kullanmanın çok uzağındadırlar. Şekilden şekilcilikten kurtulamazlar
- Şimdi bir ayetten hareketle bunu daha da belirginleştirelim.

“Adaleti yerine getirin”. (Al-i İmran, 135)

Bu ayetin Arapça orijinali şöyledir: “Kunu kavvamine bi'l kıst. Bir kısım insanlar bunu ve diğer ayetleri yüzlerce defa okumakta, bazen anlayarak ve bazen de anlamayarak tekrarlamaktadırlar. Sanmaktadırlar ki, bu ifadede yer alan Kunu/Kavvamine/bi'l Kıst ifadeleri ayrı ayrı bir ilahilik taşır ve bu kelimeler, hakkıyla ve gereği gibi hiç bir dilde karşılanamaz. Bu şekilde düşünüp ifadeyi bu şekliyle dondururlar. Oysa ayetin harfleri, kelimesi ve cümlesinden ziyade, bize faydalı olan ve hayat bahşeden şeyi, onun anlamıdır. “Adaleti gözetin” ifadesi kurumuş topraklara, gönüllere, taşlaşmış yüreklerle yeni ufuklar ve rahmetler açar. “Adaleti gözetin” ifadesini “Gözetin adaleti” veya “Adalet gözeteceğiniz şeydir” “gözeteceğiniz, yerine getireceğiniz şey adalettir” şeklinde anlamak, ifadelendirmek, ayetin tahrifi anlamına gelmez. İlahiliğini zedelemes. Bu ayeti tekrarlayıp onu pratiğe dönüştürmemek ve uygulamamaktır asıl tahrif...

- Kur'an, insanlığın aydınlanması içindir. Kişi ibadeti esnasında Rabbine yönelir ve “Adaleti yerine getirin” ayetini okuyunca şüphesiz Rabbine bunu söylememektedir. Asıl söylemek istediği kimse kendisidir. Bunun tekrar tekrar duyulmasının ve hatıra gelmesinin anlamı, onun bu prensibi hayata geçirmesi ve unutmaması içindir. O halde ibadeti ve onun dilini sınırlamanın da bir anlamı yoktur. Dil, insanların iletişimi için bir araçtır. Rabb ve insan, iletişimin en kısa ve güvenilir zihin ve kalp birliğidir.
- İster dinî ister siyasî olsun bir fikre sıkıca sahip kimselerin o fikre sahip olmalarının temelinde yatan sebeplerden biri de şudur: Her fikir ve sistem, evrensel geçerliliği ve kabul edilebilirliği ifade eden özellikler taşır. Gerçeğin, sarsılmazın bilgisi, parça parça da olsa, her sistemin içinde yer alır. Gerçeğin bir parçasına dahi olsa sarılan biri, gerçeğin bir parçasının göz kamaştırıcılığı önünde, kendi sistemini, fikrini, o parçanın ışıltısıyla bütünleştirmeye çalışır: Oysa onu kabul edilir kılan, gerçeğe ait olan kısımdı, o da gerçeğe ait olan bir kısmın büyüleyiciliğine bakarak, kendi sisteminde yer alan dar, kısıtlayıcı, evrensel geçerlilik ve kabul edilebilirlik özelliği taşımayan unsurları da genelleştirmeye, herkese dayatmaya, biricik gerçeklik olarak göstermeye çalışır. Hariçten bir itirazla karşılaştığında gerçeği temsil ettiğini söyleyerek, kendisinde, sisteminde hazır bulunan gerçeğe ait olanın bir parçasını delil olarak gösterir. Onun uğruna yani gerçeğin bir görüntüsüne sahip olmanın verdiği tavır ve cesaretle, diğer düşünceleri de haklı çıkarmanın kavgasına koyulur.
- Şüphesiz hatırdan çıkarılmaması gereken bir nokta da şudur: Bir taraftan ilahi kitapları referans kabul etmeyenlerin değer arayışlarını göz

önünde bulunduralım. Bunlar, bir yüce kudrete veya en azından onun insanlığa konuştuğunu kabul etmedikleri gibi, ilahi kitabın gayeci veya lafzî metodlarla okunması meselesi ile de ilgilenmezler. Böyle bir kaygıları da yoktur. Eleştirirken de bir ilâhî otoriteyi ve onun isteğini tanıyıp, anlayıp ve ortaya koymanın çok uzağındadırlar. Oysa, öte tarafta, ilahi kitaplara akıl ve gönül bağı ile bağlı olup da buna rağmen lafzî ve gayeci metodlar arasında gayeci ve yenilikçi metodları benimseyenler de, küçümsenmemeli ve insafsızca eleştirilmemelidir.

- Bir lafza sıkı sıkıya sarılıp, onun künhüne nüfuz etmek isteyenle, onun sarıldığı lafzın kaynağını ve değerini kabul etmeyen kişilerin tam ortasındadır. Belki o bir ayağıyla, lafza sarılıp bağlanan kimsenin yanında ve safındadır, ama bir ayağıyla o lafza değer vermeyen ve onun kaynağını kabul etmeyen kimsenin varmak istediği yerdedir. Şu var ki, niyeti hem katı lafızcı dan ve hem de onun karşıtı olan katı akılcıdan farklıdır. Yine ifade edelim ki, lafızcı yaklaşımın yanı sıra meseleye gayeci, maneviyatçı ve yenilikçi bir tarzda yaklaşanlara da şu soru sorulmalıdır: Ortada duran lafza, onun mevcut anlamının dışında bir anlam aramanın veya mevcut olanla yetinmemenin kaynağında ne vardır? Acaba böylesi bir yaklaşımın temelinde şu iki sebepten biri ya da ikisi mi yer almaktadır?

Birinci aşamada, böylesi bir yaklaşım gizli bir inkârın tezahürü olabilir. Zira, ilahi lafzı olduğu gibi kabul etmeyip, onun altında tamamen onu aşacak ve saf dışı edecek bir anlam aramanın temelinde yatan psikolojinin ismi beğenmemektir. Bunu şöylece örneklendirelim.

- Tevrat, İncil'de veya Kur'an'da bir (X) meselesi hakkındaki hükmün (Y) olduğunu düşünelim. Bu ilahi kitaplardaki bu hükme birinin lafızcı/literal, ötekini de yenilikçi yaklaştığını varsayalım. Lafızcı yaklaşımın yanında yenilikçi yaklaşımın biri o (Y) hükmüne birtakım eleştirilerin yöneltildiği ve akla yatkın bulunmadığını, görünce, söz konusu (Y) hükmünü yorumlamaya, kendince aklileştirmeye ve eleştirilerden kurtarmaya çalışır. İşte bu tavrının temelinde, ya gerçekten ortaya koyduğu yorumun böyle olduğuna inanması ve onu savunması yer alabileceği gibi, ya da insanları ilahi metinlerin gayeci okuma tarzına yaklaştırmak istediği yatmaktadır, bunu yaparken, yani lafza bağlılıktan kurtulmasıyla ve onu değişik şekillerde ve eleştirilerin o etkisiyle yorumlanmasıyla da gizli bir inkâra sahip olmuş da olabilir. Zira ilahi kitabın (X) meselesinin (Y) olacağı hakkındaki hükmünü, sırf bu halile kabul edip, bir lafızcı gibi, onu benimsemesine engel teşkil eden nedir?

- (X)'in (Y) olmasını aklına ve gönlüne yediremediği için mi bir arayışa gidiyor? Veya (X)'in (Y) olduğunu bildiren bir Tanrı'ya inanmadığı için mi, yeni bir tahlile yöneliyor? Veya (X) meselesi hakkındaki mevcut (Y) hükmünün “Şu zaman veya bu zaman duam*” için geçerli olduğunu söyler ve yeni yorumlar getirirken, gizli bir inkâr da taşıyorsa, ilahi kitaplara ve onun hükümlerine inanmayanların bakış açılan ve varmak istedikleri yerle, kendi çabalarının farkı nerededir?

Bu söylediklerimizi çok net bir şekilde Kur'an-ı Kerim'den bir ayetle izah etmek istiyoruz.

- Kur'an-ı Kerim'de Nisa (Kadın) bölümünde şöyle bir ayet yer almaktadır. “Baş kaldırmasından, endişe ettiğiniz kadınlara öğüt verin, onları yataklarda yalnız bırakın ve dövün (Daraba)” (Nisa, 34) Yukarıdaki ayeti inceleyerek, şu ana kadar söylemeye çalıştığımız hususları belirginleştireceğiz. Bu ayeti öğrenen ve merak edip “darb*” olayının Kur'an'da neden yer aldığını soran birine, hem lafızcılar ve hem de gayeci ve yenilikçiler cevap vermekte zorlanıyor görülmektedir. Çünkü gerek lafızcı ve gerekse gayeci metin yaklaşımları böylesi bir soruya ilk aşamada “evet, bu ayet, kadını dövmenin de bir hak olduğunu belirtiyor” diyemiyorlar. Bu ayeti yorumlamama, (teknik ifadeyle teville) yöneliyorlar. Çeşitli tefsirlere baktığımızda, medyada dinî meselelerle yoğunlaşmış kişilerin verdikleri cevaplara baktığımızda hep bir kaçamaklık görmekteyiz. Cevap verirken bir zorlama ve savunma psikolojisi içinde bulunduğu da ortadadır. Şayet, “evet, bunu Allah buyurmuştur. Biz de bunu haliyle haklı ve geçerli olarak kabul ediyoruz” denilse itiraz olmayacak. Fakat bu ayeti ön plana çıkaran feministlere veya ilahi kitaplara karşı olup da yine bu ayeti ön plana çıkarıp ilahi kitabın şefkat, sevgi ve eşitlik ilkelerini gölgelemeye çalışanlara karşı hem lafızcılar ve hem de gayeci yenilikçiler sözü uzatıp durmaktadırlar. Ayetin orijinalinde “darebe” yani “vurmak” fiili geçmekte iken, Türkçe meallerin hemen hepsinde ayetin orijinalinde olmayan ve sonradan mütercimlerce parantez içinde eklenen “hafifçe” ibaresi nereden çıkmaktadır. İlahi kitapta sadece “dövünüz” ifadesi yer alırken, tercümelelerde “hafifçe dövün” ibaresi eklenmektedir. Üstelik metin yorumcuları “darebe” fiiline sözlükten yeni anlamlar aramaya koyulmuş görünmektedir. “Sürgüne göndermek, ayrılmak, salıvermek” bu yeni anlam arayışlarından sadece bir kaçtı. Üstelik, şakadan dövme anlamı çıkaran samimi dindarlara da rastlıyoruz! Ayette, serkeşlik eden, aile ve evlilik huzurunu hiçe sayan başıboşluk gösteren kadınlara yönelik, üç tarz davranış önerilmektedir, önce öğüt, sonra yatakları ayırma, en sonra da dayak önerilmektedir. Şimdi şu soruyu sormak istiyoruz. Bu ayetteki “darebe” (dövün) ibaresini “hafifçe dövün” şeklinde

ve yeni anlamlar bularak onu kovmak veya salıvermek şeklinde yorumlayanlar, sırf “dövün” diyen bir Tanrı’ya inanmadıkları için mi, inanmak çok zor olduğu için mi, yeni yorum arayışlarına giriyorlar, yoksa bu lafız, yeni yorumlara ve anlayışlara açık bir özellik mi taşımaktadır? Eğer ayetin ilk anlamını kabulle beraber, ikinci bir anlam aranırsa, bu bir açıdan o metne ve o metnin sunduğu sisteme olan inancı ortaya koyar. Öte yandan ayetin ilk akla gelen ve toplumca anlaşıla gelen gramer kurallarının belirttiği anlamını kabul etmeksizin ortaya biricik ve tek bir yorummuşçasına bir yeni anlayışı bırakıp öncekini dışlamanın, bilinç altında gizli bir benimsememe ve kabullenme olduğu görölmektedir.

- Yorumlar sonsuzca yapılabilir. Yorumun sınırı olmaz. Elbette yorumun her şeyden önce gerçek sınırdan ve hattan sapmaması gereklidir. Bakın söz konusu ayet hakkında değişik bir yorumu da biz yapmak istiyoruz. Sonra da bu yaptığımız yorumu sorgulayacağız Bir yorum yapmaya çalıştıktan sonra, bu yorumun ışığı altında incelememizi sürdüreceğiz Neden yoruma ihtiyaç duyduğumuzu anlamaya çalışacağız. Yorumumuz şöyle:

- Elbette, Allah, kadın ve erkek arasında ayırım yapmaz. Her ikisini de yaratan O’dur. Zaten, O’nun yanında ölçü cinsiyette değil, sorumluluk bilincindedir. Şimdi bu ayete gelecek olursak, ayette, evlilik sadakatine uymayan eşlere karşı, erkeğin önce öğüt, sonra yatak ayırma ve sonra da dayak hakkı olduğu bildiriliyor. Denilebilir ki, bu ayetin ilk muhataplarının içinde bulunulduğu toplumda, kadının dövülmesi gündemin ilk maddesinde iken, öğüt ve yatak ayırma önlemleri öne çekilerek dövme üçüncü aşamaya indirilmiştir. Kur’an, insanların eksikliklerini derece derece ortadan kaldırır. Tıpkı içkinin yasaklanması gibi. İçki aşama aşama yasaklanmıştır.

Burada biz de bir yorum denemesi yaptık. Bu yorumlar çoğalabilir. Fakat bizi böyle bir yorum yapmaya sevk eden ne oldu? Bu soruyu kendi yorumumuzun derinliklerinde tutacak olursak, sanırım psikolojik bir belirginliği ortaya koymuş olacağız. Biz bu yorum için ne yapmış olabiliriz? Şimdi tüm ihtimalleri sıralayalım.

- Rabbimizi sonsuz âdil ve merhametli olarak bildiğimizden “darebe” ifadesinin lafzı bir gerçeklik olmayıp, gayeci bir anlamı ihtiva ettiğine inanıyor olabiliriz.
- İlahi kitabı bir bütün olarak okuyup anladığımız için, bu ayetin ilk plandaki çağrıştırdığı anlamı, Kur’an’ın genel ilkelerini göz önünde bulundurup bu tikel durumu, tümel durumun içinde eriterek anlıyor olabiliriz.

- Yapılan itirazlar karşısında savunma psikolojisi içinde, ilahi kitabın, “yanılmaz”, “şaşmaz” ve “geçerli” olduğunu ispatlamaya çalışıyor olabiliriz.
- İlahi kitapların sözlü bir iletişim gerçeğinden hareketle, ayetlerin, insan zihnini durduran, aşılmaz, sorgulanmaz birer gerçek olmadıklarına inanıyoruzdur. Bir şey ne kadar, soyut, genel, kapsayıcı ve akıl ve gönül birlikteliği sağlıyorsa, o ilâhî olandır. Öte tarafta, tikel ve yargılarda evrensel olmazsa, o derecede insanî yaklaşımların söz konusu olabileceğine inanıyorumdur.
- İlahi kitabın, her şeyin, tüm varlığın, nefesin, adımın ve her şeyin sahibi, yüce kudrettir. Fakat bu yüce kudret insana genel kurallarla hitab ederken, insana bir hareket sahası da vermiştir. Bir şeyi insanî veya ilâhî olarak ayırmak bir açıdan mümkün olsa da, öte tarafta doğru da sayılmayabilir. İnsanın akla, gönle ve sağduyuya dayanan çıkarımları aslında Tanrı ‘ya aittir. O’nun lütfundandır.
- Kur’an-ı Kerim’de yer alan bir ifadenin incelenmesinde bize yeni bir bakış açısı kazandırabilir. Maide 38’de şöyle bir ayet yer almaktadır.”Hırsızlık eden erkek ve kadının yaptıklarına karşılık bir ceza ve Allah’tan bir ibret olmak üzere ellerini kesin. Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir”
- Şimdi tıpkı, kadınlarla ilgili ayette olduğu üzere, bu ayetin anlaşılmasında da çok ilginç yaklaşımlar, ilahi kitap ve vahiy, lafızcı ve yenilikçi, gayeci anlayışlar görülmektedir. Fakat bu kez çok ilginç bir durumla karşılaşmaktayız. Bu metne lafızcı yaklaşanlar, ayette hırsızlığın cezasının “el kesmek” olduğunu görmelerine ve ayette hırsızlığın sınırının ve koşullarının belirlenmesine rağmen, el kesme olayının açıklıkta, fakirlikte, savaşta, çalınan malın değerinin düşük olması gibi durumlarda uygulanamayacağını belirterek, ayetin zahirî ve lafzî boyutunda olmayan bir yorumla ulaşmaktadırlar. Üstelik ayetin zahirine rağmen bu yorumu da yapanlar, herkesin otoritelerini teslim ettiği, saygı gören samimi dindar ve ekol imamları sayılan kimselerdir.

Kimi yorumlarda ayette kesmek anlamının değil “çizmek “kesip atıp işaretlemek” anlamı olduğunu tıpkı darebe/dövmek yorumlarında ki sürgüne göndermek ayrılmak anlamlarının bulunuşu gibi bir açıklama getirmektedir.

Görüldüğü üzere ayet, sadece hırsızın elinin kat’ ini belirtiyor. Ama lafızca yaklaşanlar, bir gayeci ve yenilikçiden daha atik davranarak, gayeciden ve yenilikçiden daha fazla insiyatif almaktadır. Ne gariptir ki, bu yorumları yüzünden İslâm tarihi boyunca hiç bir eleştiriye uğramamaktadırlar. Üstelik saygınlıkla anılmaktadır.

- Öte tarafta aynı ayete, gayecilerin yaklaşımını incelediğimizde, onlar “Kur’an, hırsızlığın kötülüğüne dikkatleri çekmektedir. Vurgulanan husus, hırsızlığın evrensel bir suç olduğudur. O halde el kesmek, bir müeyyidedir. Müeyyideler, zamana göre, zemine göre değişebilir. El kesmek, aynı zamanda, bir ceza sembolü olarak da anlaşılabilir. Her çağda hırsızlıktan caydırmak için yeni müeyyideler bulunabilir. Önemli olan, hırsızın hırsızlıktan uzaklaştırılması ve elinin ve ayağının hırsızlığa giden yollardan kesilmesi gereklidir, derler.

Bunu derler, demesine ama buna rağmen lafızcılar çok daha atılımcı ve lafzı zorlayan yorumlarına, hiç bir eleştiri gelmezken, yukarıdaki gayecilere sayısız itirazlar yükselir.

En büyük, lafızdan sapmayı, bazen lafızcı (literal okuma yapan) yapıyor ve din geleneğinin kucağında saygı ile besleniyor, öte tarafta, gayeci metin okuyucu, çok daha ılımlı bir yaklaşım sergilemesine rağmen eleştirilere hücumu uğruyor. Demek ki, ilahi metinlerin anlaşılması farklılık gösterdiği gibi, onu anlamaya çalışan ve ortaya koyanların niyet ve gayretleri de farklı olarak anlaşılabilir.